

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

**Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра теорії та історії держави і права**

Онищук І. І.

ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ ТА НОРМОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських
занять здобувачів вищої освіти заочної форми
навчання**

**Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Освітня програма Право
Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право**

м. Івано-Франківськ – 2023
УДК 340(075.8)

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 30 серпня 2023 року).

Затверджено на засіданні Науково-методичної ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 19 вересня 2023 року).

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 21 вересня 2023 року)

Рецензенти:

Шутак І. Д. – член-кореспондент Національної академії правових наук України, професор кафедри права та публічного управління ЗВО Університет Короля Данила, доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Сворак С. Д. – професор кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, доктор історичних наук, професор.

Розробник:

Онищук І. І. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачів вищої освіти заочної форми навчання спеціальності 081 з навчальної дисципліни «Законотворчість і нормотворчий процес в Україні». Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. 31 с.

Методичні вказівки розроблені на основі Навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти (кваліфікація: магістр права) з галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право Освітньо-професійної програми «Право», затвердженої Вченою радою Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника 24 червня 2021 року і призначені для підготовки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Законотворчість і нормотворчий процес в Україні», а також підготовки до здачі заліку.

Подано загальні та методичні вказівки для підготовки до семінарських занять, питання до семінарських занять, практичні завдання, тематика наукових рефератів та презентацій, перелік питань для підготовки до підсумкового контролю та перелік рекомендованої літератури.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти, науковців, викладачів.

© Онищук І. І., 2023

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023

ЗМІСТ

Вступ

Програма навчальної дисципліни

Загальні вказівки для підготовки до семінарських занять

Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять

Заняття 1. Законодавча процедура Верховної Ради України.

Заняття 2. Правовий моніторинг якості та ефективності законів та підзаконних нормативно-правових актів

Рекомендована тематика наукових рефератів та презентацій

Перелік питань для підготовки до підсумкового контролю

Рекомендована література до навчальної дисципліни

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Законотворчість і нормотворчий процес в Україні» покликана підготувати майбутніх юристів до практичної діяльності.

Предметом вивчення є питання про діяльність уповноважених державних органів щодо розробки та прийняття нормативно-правових актів, які містять загальні правила поведінки (норми права), зокрема про законотворчість та нормотворчий процес в Україні, поняття нормотворчої техніки, особливості та стадії нормопроекування, правові основи нормотворчого процесу в Україні, моніторинг якості та ефективності законодавчих актів, тлумачення норм права та подолання колізій і прогалин у законодавстві тощо.

Основними джерелами цієї навчальної дисципліни виступають: підручники, посібники, документи і нормативні матеріали, енциклопедичні і довідкові видання, спеціальна література з окремих проблем законотворчості та нормотворчого процесу в Україні.

Формування знань про сутність, зміст і форми нормотворення та правозастосування, глибокого розуміння принципу верховенства права та проблем його реалізації в Україні. Обізнаність щодо європейського права та проблем гармонізації законодавства України із законодавством ЄС.

Основними завданнями вивчення дисципліни є отримання знань про сутність сучасного нормотворення та законодавчого процесу, історію та особливості правотворчості та нормотворчого процесу в Україні, конституційну основу нормотворчості в Україні, суб'єкти законодавчої ініціативи, законодавчу діяльність та загальні теоретичні положення законодавчого процесу в Україні, підзаконну нормотворчість тощо.

Міждисциплінарні зв'язки визначаються інтегральним характером навчальної дисципліни, міждисциплінарним дискурсом; тісним зв'язком з комплексом базових та гуманітарних, а також юридичних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Модуль I. Загальнотеоретичні аспекти законотворчості та нормотворчого процесу в Україні.

Модуль II. Прикладні аспекти законотворчості та нормотворчого процесу в Україні

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

Пропоновані методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачів вищої освіти заочної форми навчання розроблені для полегшення роботи з навчальним матеріалом і найбільш раціональної організації самопідготовки.

До кожної теми сформовано вказівки, поради, логічні схеми розгляду питань; навчально-пізнавальні завдання для самопідготовки до семінарських занять здобувача вищої освіти під керівництвом викладача із зазначенням проблемних питань курсу, тем презентацій і рефератів; завдання для самоконтролю знань; список рекомендованих інформаційних джерел та літератури, перелік питань до підсумкового контролю.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль I. Загальнотеоретичні аспекти законотворчості та нормотворчого процесу в Україні

Тема 1. Концептуальні засади законотворчості в Україні

Поняття законотворчості. Значення законотворчості. Створення системи законодавства, що виражається в зовнішньому вираженні та формальному закріпленні у нормативно-правових актах норм права. Законотворче пізнання, створення та систематизація нормативно-правових актів (законодавчий процес). Вивчення результатів впливу законодавчих актів на суспільні відносини.

Єдність трьох основних компонентів законотворчості, які наука: пізнання – усвідомлення об'єктивної соціальної необхідності, що лежить в основі правового регулювання, розуміння суспільно необхідного варіанта поведінки учасників суспільних відносин, який має стати метою нормативно-правового регулювання, з'ясування суті норми права, що підлягає втіленню у законодавстві; діяльність – законодавчий процес, система процедур щодо створення нормативно-правових актів, їх прийняття, зміни та систематизації, а також супутніх цих процедур відносин; правовий моніторинг результатів – оцінка регулятивних можливостей та значення створеного законодавства, аналіз його наслідків з погляду об'єктивної соціальної необхідності.

Тема 2. Нормотворчий процес в Україні. Поняття, функції, принципи та види нормотворчості

Нормотворчий процес як спеціальна організаційно-юридична діяльність уповноважених суб'єктів, яка становить систему самостійних, логічно завершених стадій і організаційно-технічних дій з ініціювання, підготовки, розроблення, розгляду та прийняття нормативно-правового акта. Класифікація стадій (поділених на етапи) нормотворчого процесу в поєднанні процесів ухвалення законів і підзаконних актів.

Теоретичні аспекти нормотворення в Україні. Правова природа нормотворення та його співвідношення з правотворчістю, роль та значення юридичної техніки в цьому процесі. Основні види нормотворення на різних рівнях. Функції та принципи нормотворчості. Основні стадії відомчої нормотворчості. Соціальні інститути, які здійснюють нормотворчість: держава в особі державних органів та їх посадових осіб; громадянське суспільство (на референдумі) та його окремі суб'єкти.

Види нормотворчості держави за юридичною силою актів: Конституційна нормотворчість; законодавча нормотворчість; підзаконна нормотворчість. Юридична сила прийнятих державними органами нормативно-правових актів. Укладення угод нормативного характеру між окремими суб'єктами права, які мають різну юридичну силу. Види нормотворчості за формами участі в ній держави: безпосередня нормотворчість; закріплення актів, ухвалених громадськими організаціями; попередній дозвіл на видання таких актів; в) санкціонування норм-звичаїв; спільна нормотворчість. Види нормотворчості громадянського суспільства за суб'єктами: законотворчість народу (громадянського суспільства) – всенародний референдум; підзаконна нормотворчість суб'єктів громадянського суспільства.

Модуль II. Прикладні аспекти законотворчості та нормотворчого процесу в Україні

Тема 3. Законодавча процедура Верховної Ради України.

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133), внесення та відкликання законопроектів. Розгляд законопроектів у першому, другому й третьому читанні. Підготовка прийнятих законів до направлення на підпис Президенту України. Повторний розгляд ВРУ законів, повернених Президентом України. Опублікування, зберігання законів, постанов та інших актів, прийнятих ВРУ. Розгляд ВРУ питань за спеціальними процедурами.

Правила підготовки нормативно-правових актів. Вимоги до логіки, мови та стилю нормативно-правового акта. Вибір зовнішньої форми нормативно-правового акта. Правила структурування нормативно-правових актів. Зміст нормативно-правового акта. Способи та прийоми викладу положень норм права в статтях нормативно-правового акта. Правила оформлення посилань у нормативно-правових актах. Правила внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів. Техніка опублікування нормативно-правових актів. Поняття та види правотворчих помилок. Техніко-юридичні дефекти нормативно-правових актів. Техніко-юридичні правила вирішення правових колізій.

Тема 4. Нормотворчість Президента України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування.

Нормотворчі повноваження Президента України згідно з Конституцією України. Класифікація видів нормотворчої діяльності Президента України. Специфіка участі Президента України у законотворчому процесі та урядовій нормотворчості. Указ Президента України «Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України» (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 273/2008 (273/2008) від 27.03.2008).

Регламент Кабінету Міністрів України, затверджений постановою КМУ від 18.07.2007 № 950, із наступними змінами (для проектів законів, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України), Правила підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України, затверджені постановою КМУ від 06.09.2005 № 870, Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5 (для проектів наказів Уповноваженого). Нормотворчість Кабінету Міністрів України. Ознаки нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. Місце нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України у системі нормативно-правових актів та у системі джерел права України. Правила підготовки проектів нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. Правила погодження, консультацій та експертування нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. Правила прийняття, оприлюднення та набрання чинності нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.

Нормотворчість місцевого самоврядування. Нормативно-структурна стрункість, мовна доступність, логічна узгодженість, технічна документальність, процедурна чіткість. Юридичні помилки в нормотворчій діяльності. Види юридичних помилок у нормотворчій діяльності (нормотворчих помилок): власне юридичні; логічні; граматичні. Нормотворча техніка. Нормотворча термінологія. Правові дефініції. Юридичні конструкції. Загальні правила нормотворчої техніки: змістовні правила, правила логіки; структурні правила; мовні правила; формальні (реквізитні) правила; процедурні правила.

Тема 5. Правовий моніторинг якості та ефективності законів та підзаконних нормативно-правових актів

Поняття, види та функції правового моніторингу. Організаційна, управлінська, інституційна, функціональна та інструментальна складова сутності правового моніторингу. Техніко-технологічний комплекс правил, методів та засобів здійснення послідовних операцій з метою контролю, аналізу, узагальнення, оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів і практики їх застосування, оформлення, оприлюднення та реалізації результатів моніторингу.

Методика аналізу якості та ефективності нормативно-правових актів. Критерії якості та ефективності нормативно-правових актів. Моніторингова система показників оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів. Моніторинг відповідності нормативно-правових актів чинному законодавству України, державним програмам, стратегіям. Моніторинг реалізації норм права та фінансового забезпечення. Моніторинг результативності прийняття нормативно-правових актів.

Тема 6. Техніка тлумачення норм права та подолання колізій і прогалин у законодавстві

Поняття і необхідність тлумачення норм права. З'ясування змісту норм права. Проблема тлумачення норм права на сучасному етапі. Ознаки й особливості норм права, які викликають необхідність тлумачення. Мета тлумачення норм права в такій формі правореалізації, як застосування норм права. Необхідність у тлумаченні актів законодавства. Значення тлумачення актів законодавства. Тенденції розвитку законодавства як предмета тлумачення за роки незалежності України.

Способи тлумачення норм права. Неофіційне тлумачення. Офіційне тлумачення та його види. Основні правила тлумачення норм права. Прийоми та правила тлумачення. Ієрархічні прийоми. Прийоми, які ґрунтуються на знанні діалектики. Генетичний прийом. Адекватне тлумачення. Розширене тлумачення. Обмежене тлумачення. Юридична практика, яка містить практику тлумачення норм права. Загальнодержавна практика тлумачення норм права. Практика мовного спілкування. Практика як критерій адекватності результатів тлумачення. Акти офіційного тлумачення.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття слугують здобувачам вищої освіти з метою якнайкраще засвоїти матеріал навчальної дисципліни «Законотворчість і нормотворчий процес в Україні». Семінарські заняття відбуватимуться у формі обговорення найбільш спірних і проблемних питань, а також шляхом виконання завдань практичного характеру (наприклад, підготовки висновку правової експертизи). Для успішної підготовки до цих занять рекомендовано:

1) мати зошит з конспектами лекцій. У ньому потрібно виконати завдання, які й обговорюватимуться на семінарських заняттях;

2) виписувати в зошити основні терміни – і наукові, і зафіксовані в чинних та у тих, що втратили чинність, нормативно-правових актах; аналізувати ці поняття;

3) використовувати рекомендовану літературу, а також інші джерела, не наведені в списку рекомендованих до вивчення;

4) самостійно визначити спірні для юридичної науки і практики ознаки понять, сформульовані вченими або ті, які містяться в чинних нормативно-правових актах, виявляти прогалини та колізії в правовому регулюванні;

5) фіксувати питання, що викликають труднощі.

У процесі семінарських занять рекомендовано: аналізувати відповіді інших здобувачів вищої освіти, вказувати на спірні моменти в їхньому виступі; відстоювати власну думку з конкретного питання; доповнювати виступи колег з обговорення тієї чи іншої проблеми. На семінарське заняття може бути підготовлено наукове повідомлення, тематика яких дається у методичних вказівках, але не обмежує у виборі інших обговорюваних тем повідомлень.

Готуючись до семінарів, здобувачам вищої освіти потрібно вивчити бібліотечні фонди для виявлення нових джерел наукового характеру з юридичної техніки, відстежувати опублікування нормативно-правових актів, щоб здійснювати високоякісний аналіз на предмет використання засобів і прийомів юридичної техніки.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1. Законодавча процедура Верховної Ради України.

Основні терміни та поняття: *внесення та відкликання законопроектів, розгляд законопроектів у першому читанні, процедура розгляду законопроектів, розгляд законопроектів у другому читанні, супровідні документи до законопроекту, розгляд законопроектів у третьому читанні, особливість режиму третього читання, порядок направлення прийнятих законів Президенту України, терміни візування та реєстрації закону, повторний розгляд Верховною Радою України законів повернутих Президентом, роль Президента у законодавчому процесі, прийняття постанов та інших актів Верховної Ради України, опублікування, зберігання законів, постанов та інших актів, прийнятих Верховною Радою України, розгляд законопроектів про внесення змін до Конституції України, спеціальний ускладнений порядок розгляду питань, попереднє опрацювання законопроектів.*

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Законодавча процедура передбачає послідовні взаємопов'язані дії всіх її суб'єктів, що забезпечують поступальний розвиток і вдосконалення чинного законодавства.

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133) є основним нормативно-правовим актом, що фіксує (закріплює, визначає) конституційно-правовий інститут парламентських процедур, що реалізуються в діяльності єдиного органу законодавчої влади в Україні.

При підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що під правом законодавчої ініціативи розуміється урегульоване Конституцією, законами України та Регламентом право спеціально уповноважених органів та посадових осіб порушувати перед органом законодавчої влади питання про ухвалення, зміну чи скасування закону, надходження якого тягне за собою обов'язковий розгляд порушеного питання парламентом.

Вказане право реалізується на першій стадії законодавчого процесу у формі пропозиції про прийняття законопроекту у формі готового законопроекту, оформленого відповідно до формально визначених та

легально закріплених офіційних вимог. Відповідно до ст. 93 Конституції України право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить: Президентові України; народним депутатам України; Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України має виключне право на внесення проєкту закону про Державний бюджет України.

Право законодавчої ініціативи здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради: 1) проєктів законів, постанов; 2) проєктів інших актів Верховної Ради; 3) пропозицій до законопроектів; 4) поправок до законопроектів. В другому питанні слід зазначити, що законодавчий процес (від лат. *processus* – проходження, просування вперед) – це врегульована Конституцією і законами 4 України, діяльність парламенту щодо підготовки, обговорення, прийняття законів та їх оприлюднення. Законодавчий процес становлять логічно-послідовні стадії, встановлені Законом України «Про Регламент Верховної Ради України». Стадії законодавчого процесу – це відносно самостійні комплекси процесуальних дій уповноважених суб'єктів у межах законодавчо визначених процедур, спрямованих на створення й оприлюднення закону.

Стадії законодавчого процесу: 1) внесення (подання) законопроекту до парламенту; 2) попередній розгляд і обговорення законопроекту у комітетах парламенту; 3) обговорення, прийняття рішень щодо законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України, тобто прийняття закону або відхилення законопроекту; 4) підписання, офіційне оприлюднення закону та набрання ним чинності.

Остання стадія законодавчого процесу обов'язково включає процесуальні дії Президента України, оскільки саме за його підписом закон оприлюднюється, за умови що цей закон не ветований ним. Законодавча процедура (від лат. *procedo* – проходжу) – це офіційно встановлена послідовність дій відповідних суб'єктів, що забезпечують цілеспрямований розвиток законодавчого процесу з метою перетворення законопроекту на закон.

Розгляд законопроектів Верховною Радою України здійснюється за процедурою трьох читань: перше читання – обговорення основних принципів, положень, критеріїв, структури законопроекту та прийняття його за основу; друге читання – постатейне обговорення і прийняття законопроекту в другому читанні; третє читання – прийняття законопроекту, який потребує доопрацювання та узгодження, в цілому.

Нормотворча техніка – спосіб вироблення юридичних норм, що формулюються в нормативно-правових актах, підпорядковується необхідності втілення у сукупності цих норм дійсного змісту юридичного закону як деякої нормативної цілісності, спрямованої на встановлення єдиного правопорядку в суспільстві. Таке цільове визначення нормотворчої техніки передбачає, що юридичний закон як нормативний спосіб закріплення правил поведінки, реалізується у нормативно-правових актах.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Внесення та відкликання законопроектів.
2. Розгляд законопроектів у першому, другому й третьому читанні.
3. Підготовка прийнятих законів до направлення на підпис Президенту України.
4. Повторний розгляд ВРУ законів, повернених Президентом України.
5. Опублікування, зберігання законів, постанов та інших актів, прийнятих ВРУ.
6. Розгляд ВРУ питань за спеціальними процедурами.

Завдання

1. Підготуйте термінологічний словник за темою.
2. Складіть процедуру прийняття законів України відповідно до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України».
3. Які офіційні засоби публікації законів України? Яким нормативно-правовим актом це визначено?
4. Правила набрання чинності законами України відповідно до Конституції України.
5. Користуючись рекомендованою літературою, характеризувати ознаки концепції нормативно-правового акта.
6. Підготуйте есе на тему: «Правова експертиза проектів нормативно-правових актів».

Заняття 2. Правовий моніторинг якості та ефективності законів та підзаконних нормативно-правових актів

Основні терміни та поняття: види та функції правового моніторингу, об'єкти та предмет правового моніторингу, суб'єкти правового моніторингу, концепція правового моніторингу, техніка правового моніторингу, технологічний алгоритм правового моніторингу.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, слід виходити із того, що правовий моніторинг є: по-перше, дієвим способом контролю за якістю НПА; по-друге, формою оцінювання ефективності правового регулювання; по-третє, каналом зворотного зв'язку між НПА та результатами їх дії; по-четверте, інструментом вироблення обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства й правозастосовної практики, підвищення їх якості та ефективності правової системи в цілому.

Моніторинг у сфері права мотивований не просто зображенням процесу, а розрахунком на отримання результату. На відміну від статистики та соціологічних опитувань, моніторинг спрямований на виявлення нових можливостей, забезпечення необхідних умов і стратегій їх реалізації.

Моніторинг застосовується як один із методів правового контролю (нагляду), а також як його технологія. Таким чином, в умовах осучаснення правової системи правовий моніторинг є ефективною технологією пізнавальної практики та дослідної науки.

При вивченні теми варто звернути увагу на те, що дія правового моніторингу спрямована на організацію дослідного процесу у сфері права й відстеження його динаміки, результатом чого є знання. Згідно з сучасними трактуваннями, правовий моніторинг як метод пізнання є рушійною силою пізнавальної діяльності.

У теоретичному аспекті, моніторинг допомагає окреслити ідентичний спосіб сучасного когнітивного процесу. Слід зазначити, що сферою дії моніторингу є як наука, так і соціальний досвід. У складі системних і глобальних досліджень моніторинг здійснює складні пізнавальні у своїй основі функції. У соціальному плані правовий моніторинг розглядається як методологія реалізації та здійснення контролю за динамікою створення НПА та їх реалізації.

Опрацьовуючи тему, потрібно засвоїти, що до системної методології наукового вивчення правового моніторингу належать методи: загальні логічні (індукція, синтез, аналогія, аналіз та ін.); узагальнення (порівняльно-правовий, статистичний аналіз, моделювання тощо); збирання емпіричної інформації (моніторинг, спостереження, анкетування, тести тощо); системного дослідження (системноструктурний підхід, сходження від абстрактного до конкретного). Заходи, спрямовані на вдосконалення методології дослідження правового моніторингу та впровадження технічних засобів, істотним чином позначаються на якості отримуваних даних і, тим самим, якості та точності правових прогнозів. Такі міри суттєві для вдосконалення нормативно-правового масиву.

Головною метою правового моніторингу є підвищити ефективність правотворчої діяльності та функціонування механізму правового регулювання. За допомогою правового моніторингу можна більш вичерпно планувати основні напрями правотворчої роботи, розпізнавати обсяг суспільних відносин, які потребують правового регулювання. Сутність правового моніторингу в механізмі правового регулювання осмислюється з урахуванням його телеологічного аспекту: забезпечення здійснення правового регулювання суспільних відносин, функціонування правової матерії.

Зауважте, що належна реалізація потенціалу правового моніторингу можлива лише за умови його нормативного закріплення й регламентації. Потребує вирішення організаційно-юридичний, фінансовий, кадровий і технічний комплекс питань. Доцільно започаткувати загальні, цільові та тематичні урядові програми, щоб моніторити правовий простір і правозастосовну практику. Правовому моніторингу необхідно надати позицію обов'язкової функції в усіх державних і муніципальних структурах у тій формі, яка погоджується з їх статусом та компетенцією.

На часі створення ефективної спеціальної системи правового моніторингу, як от «Центр моніторингу права Верховної Ради України» з представництвом учених, фахівців, експертів, депутатів і наявністю відповідних структур у регіонах. Належить модернізувати та вдосконалити інформаційні ресурси правового моніторингу та законодавчо визнати правовий моніторинг однією зі стадій нормотворчого процесу. Верховній Раді України доцільно було б ініціювати розробку та прийняття Закону України «Про правовий

моніторинг», щоб запровадити даний інститут у правотворчу діяльність та підсилити рівень відповідальності суб'єктів законопроекткування.

Моніторингове оцінювання НПА означає, по-перше, розумні припущення та гіпотези щодо потенційних або реальних причиннонаслідкових зв'язків між нормами права та спостережуваними поглядами й відносинами, поведінкою та ситуаціями. По-друге, оцінювання НПА означає перевірку обґрунтованості припущень через використання всього відповідного досвіду, інформації та знань, доступних на даний момент, або тих, які можуть бути отримані вряди-годи з додатком адекватних зусиль.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Правовий моніторинг як інститут саморегуляції правової системи.
2. Методика аналізу якості та ефективності нормативно-правових актів.
3. Критерії якості та ефективності нормативно-правових актів.
4. Моніторингова система показників оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів.

Теми презентацій, рефератів, доповідей, повідомлень, есе:

1. Засади, методи та етапи здійснення моніторингової експертизи нормативно-правових актів.
2. Моніторингова експертиза концепцій нормативно-правових актів. Моніторингова експертиза проектів нормативно-правових актів. Моніторингова експертиза нормативно-правових актів на наявність корупційних чинників.
3. Моніторингове спостереження, аналіз, синтез та оцінювання соціологічної інформації.
4. Моніторингове прогнозування розвитку законодавства та ефективності його застосування.
5. Моніторинг відповідності нормативно-правових актів чинному законодавству України, державним програмам, стратегіям.
6. Моніторинг реалізації норм права та фінансового забезпечення.
7. Моніторинг результативності прийняття нормативно-правових актів.

РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА НАУКОВИХ РЕФЕРАТІВ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

Змістовий модуль I. Загальнотеоретичні аспекти законотворчості та нормотворчого процесу в Україні.

Тема 1. Концептуальні засади законотворчості в Україні.

1. Предмет і зміст теорії законотворення.
2. Правове регулювання законотворчості та нормотворчого процесу.
3. Органи Верховної Ради України як учасники законодавчого процесу.
4. Наукове забезпечення законотворчості та нормотворчого процесу в Україні.
5. Використання досвіду законотворення демократичних країн Європи і світу у законотворчому процесі в Україні.
6. Фактори, що сприяють забезпеченню системності, цілесюгання, стабільності та демократичності законотворчого процесу.
7. Зарубіжний досвід щодо забезпечення процесу законотворчості та нормотворчого процесу.
8. Вдосконалення законотворчості та нормотворчого процесу в Україні.
9. Кваліфікація та правова культура законопроектувальників як важливий чинник ефективності законопроектування.
10. Нормопроектна діяльність: вимоги забезпечення якості та ефективності законів.

Тема 2. Нормотворчий процес в Україні. Поняття, функції, принципи та види нормотворчості.

1. Нормотворчий процес: проблеми й перспективи.
2. Суб'єкти нормотворчої діяльності.
3. Поняття принципів нормотворчості.
4. Класифікація принципів нормотворчості.
5. Характеристика системоутворюючих принципів нормотворчості.
6. Відомча нормотворчість в Україні.
7. Особливості організації нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.

8. Поняття, принципи та характерні особливості локальної нормотворчості.
9. Поняття локальних нормативних актів: їх види, форми, зміст.
10. Судова нормотворчість.

Змістовий модуль II. Прикладні аспекти законотворчості та нормотворчого процесу в Україні.

Тема 3. Законодавча процедура Верховної Ради України.

1. Оформлення законопроектів, проектів інших актів та супровідні документи до законопроекту, проекту іншого акта.
2. Реєстрація законопроектів, проектів інших актів.
3. Попередній розгляд законопроектів у комітетах Верховної Ради України.
4. Повернення законопроекту, проекту іншого акта суб'єкту права законодавчої ініціативи.
5. Включення законопроектів до порядку денного сесії Верховної Ради України.
6. Надання законопроектів народним депутатам.
7. Альтернативні законопроекти.
8. Особливості розгляду законопроектів, визначених як невідкладні. Відкликання законопроектів.
9. Експертиза законопроектів.
10. Громадське обговорення законопроекту.

Тема 4. Нормотворчість Президента України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування.

1. Правова процесуальна форма нормотворчої діяльності Президента України.
2. Акти Кабінету Міністрів. Постанови. Розпорядження.
3. Внесення проектів актів Кабінету Міністрів.
4. Опрацювання проектів актів Кабінету Міністрів у Секретаріаті Кабінету Міністрів.
5. Розгляд проектів актів Кабінету Міністрів.
6. Здійснення повноважень Кабінету Міністрів у відносинах з органами виконавчої влади.
7. Поняття і призначення відомчої нормотворчості.
8. Загальна характеристика поняття та видів нормативно-правових актів відомчої нормотворчості.

9. Підзаконність відомчої нормотворчості.
10. Ефективність норм права у відомчій нормотворчості.

Тема 5. Правовий моніторинг якості та ефективності законів та підзаконних нормативно-правових актів.

1. Етапи правового моніторингу.
2. Органи державної влади, які проводять аналіз даних спостереження за реалізацією нормативно-правових актів.
3. Аналіз даних спостереження за реалізацією нормативно-правових актів.
4. Оцінювання результативності норм права, вироблення заходів щодо її підвищення.
5. Моніторингове оцінювання об'єктивної необхідності та соціальної значущості правового регулювання суспільних відносин.
6. Вплив мотивації суб'єктів правовідносин на ефективність реалізації нормативно-правових актів.
7. Погодження правозастосовної практики з вимогами нормативно-правових актів і (або) прийнятими на його розвиток іншими нормативно-правовими актами.
8. Моніторинг недоліків правового регулювання: юридичні колізії, дублювання правового регулювання суспільних відносин.
9. Прийняття рішення про необхідність регулювання правовідносин і ухвалення рішення про підготовку внесення змін у нормативно-правові акти.
10. Моніторингове оцінювання розробки концепцій нормативно-правових актів.

Тема 6. Техніка тлумачення норм права та подолання колізій і прогалин у законодавстві.

1. Теоретичні підходи до поняття «тлумачення норм права».
2. Принципи тлумачення та їх співвідношення з принципами права.
3. Правотлумачна діяльність судів загальної юрисдикції.
4. Тлумачення норм права Конституційним Судом України.
5. Тлумачення норм права як стадія правозастосування та його функції.
6. Реалізація цілей юридичного тлумачення.
7. Конформне (компромісне) тлумачення норм права.

8. Особливості правотлумачної діяльності Верховного Суду у судовій практиці.

9. Тлумачення права і праворозуміння в їхніх взаємозв'язку та взаємозалежності.

10. Герменевтика при здійсненні інтерпретаційної діяльності у правовій сфері.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття й основні риси законотворчості.
2. Законодавство: три підходи до його розуміння.
3. Законодавчий процес і його особливості.
4. Законодавча техніка.
5. Вимоги до законодавства (критерії якості законодавства).
6. Помилки у законотворчості.
7. Поняття і сутність нормотворчого процесу.
8. Особливості правового регулювання нормотворчої діяльності.
9. Нормотворчий процес в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування.
10. Суб'єкти нормотворення та основні стадії нормотворчого процесу.
11. Порядок набрання чинності актами суб'єктів нормотворчості.
12. Внесення та відкликання законопроєктів.
13. Розгляд законопроєктів у першому, другому й третьому читанні.
14. Підготовка прийнятих законів до направлення на підпис Президенту України.
15. Повторний розгляд ВРУ законів, повернених Президентом України.
16. Опублікування, зберігання законів, постанов та інших актів, прийнятих ВРУ.
17. Розгляд ВРУ питань за спеціальними процедурами.
18. Нормотворчість: поняття, види, функції.
19. Стадії та принципи нормотворчості.
20. Підготовка проєктів актів Кабінету Міністрів України.
21. Нормотворчість органів місцевого самоврядування.
22. Нормотворча техніка.
23. Правовий моніторинг як інститут саморегуляції правової системи.
24. Методика аналізу якості та ефективності нормативно-правових актів.
25. Критерії якості та ефективності нормативно-правових актів.

26. Моніторингова система показників оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів.
27. Сутність юридичного тлумачення.
28. Предмет, об'єкт, завдання юридичного тлумачення.
29. З'ясування та роз'яснення як складові частини процесу тлумачення, їхнє співвідношення.
30. Цільове призначення тлумачення норм права.
31. Об'єктивні та суб'єктивні аспекти тлумачення норм права.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Артеменко В. Проектування нормативно-правових актів: навч. посіб. Київ: Фонд «Європа ХХІ», 2007. 256 с.
2. Бержерон Р. Правила нормопроектування. Оттава: М-ство юстиції Канади, 1999. 60 с. URL: apitu.org.ua/system/files/bergeron.doc 66.
3. Биля І. О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки: автореф. дис ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Х., 2004. 20 с.
4. Биля-Сабадаш І. О. Мовностилістичні правила вираження змісту нормативних правових актів. Форум права. 2009. № 1. С. 35–42. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_1_8.pdf
5. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні / О. В. Богачова, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко. К. : Реферат. 2006. 424 с.
6. Верховенство права. Доповідь Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) / пер. на укр. С. Головатий. Право України. 2011. №10. С. 168–184.
7. Гончаров В. В. Динамічне тлумачення юридичних норм. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Нац. акад. правових наук України. Серія І: Дослідження та реферати / редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Львів: СПОЛОМ, 2013. Вип. 27. 252 с.
8. Дзейко Ж. О. Проблеми формулювання правил і засобів законодавчої техніки в Регламенті Верховної Ради України та шляхи їх вирішення. *Держава і право*. 2006. № 34. С. 24–28.
9. Дзейко Ж. О. Структура закону. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. № 4. С. 9–18.
10. Дудаш Т. І. Праворозуміння: герменевтичне дослідження: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2008. 16 с.
11. Заболотна Н. Я. Вимоги до техніки творення нормативно-правових договорів: загальна характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Збірник наукових праць. Львів, 2016. № 837. С. 192–197.

12. Завгородній В. А. Вплив практики європейського суду з прав людини на правоінтерпретаційну діяльність в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 1 (63). С. 11–16.

13. Загальна теорія права: підруч. / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваїте, 2015. 392 с.

14. Загальна теорія права: підруч. / О. В. Петришин та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.

15. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваїте, 2015. 392 с.

16. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права: Академічний курс. Підручник. К. : Юрінком Інтер, 2006. 253 с.

17. Занковский С. С. О методологии в диссертационных исследованиях. *Предпринимательское право*. № 2. 2011. С. 2–5.

18. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. Ч.1. М.: Книга по Требованию, 2012. 320 с.

19. Иеринг Р. Юридическая техника. М.: Статут, 2008. 231 с.

20. Камінська І. В. Доктрина методів тлумачення норм права, сформована у практиці Суду ЄС. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 154. С. 51–64. DOI: 10.21564/2414-990X.154.238535

21. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.

22. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с.

23. Косович В. М. Загальнотеоретичні аспекти удосконалення нормативно-правових актів України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 488 с.

24. Косович В. М. Правотворчі помилки – як наслідок помилок у правотворчій техніці. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. XV регіональної наук.-практ. конф. (м. Львів, 4–5 лютого 2009 р.); Юрид. факультет Львів. нац. університету ім. І. Франка. Львів, 2009. С. 14–17.

25. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: моногр. Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015. 568 с.

26. Косцова І. П. Системне тлумачення норм права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Івано-Франківськ: ІФУП, 2017. 20 с.

27. Кувітанова Ю. І. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: загальнотеоретична характеристика: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. 285 с.

28. Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт», 2013. 224 с.

29. Лаврусь С. Ю. Реализация принципов права в юридической практике: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12 00.01. Волгоград, 2005. 30 с.

30. Лановенко К. С. Тлумачення та конкретизація оцінних понять в кримінальному законодавстві: сутність та розмежування понять. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. №1. С. 1–6.

31. Лахмостова А. І. Структурні особливості англійських та німецьких складних термінів та їх переклад (на матеріалі текстів юридичної тематики). Дніпро, 2018. 69 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/168412244.pdf>

32. Лейба О. А. Полісемія як дефект кримінального процесуального законодавства. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 213–222.

33. Лозинська І. В. Правовий закон і стандарти правотворчості правової держави. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. №1. 2011. С. 37–46.

34. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «Вид-во права людини», 2015. 280 с.

35. Навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Нормопроектувальна техніка та державна реєстрація нормативно-правових актів» (освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр», спеціальність 8.03040101 «Правознавство») / уклад.: С. Г. Серьогіна, П. М. Любченко, І. І. Бодрова та ін. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013 35 с.

36. Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення : моногр. / О. В. Скрипнюк, В. Л. Федоренко, Ю. Г. Барабаш, Я. О. Берназюк та ін. К.: НАДУ, 2011. 344 с.

37. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. з курсу тлумачення прав. актів для суддів, що проходять підвищ. кваліфікації і канд. на посади суддів, що проходять спеціальну

підготовку / В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема та ін.; за ред.: В. Г. Ротань. Х.: Право, 2013. 752 с.
URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Samsin_Ihor/Novitnie_vchennia_pro_tlumachennia_pravovykh_aktiv/

38. Олійник О. Способи розв'язання та подолання колізій у кримінальному праві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. №1(116). С. 40–44.

39. Онищук І. І. До проблеми співвідношення норми права та статті закону. Правове регулювання суспільства та проблеми теорії держави і права: матер. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, листопад-грудень 2012 р.). Івано-Франківськ: Лабор. акад. дослідж. прав. регул. та юрид. техніки, 2012. С. 8–10.

40. Онищук І. І. Логічна схема письмового викладу законодавчого акта. *Українство: динаміка сенсів і вимірів національного буття*: матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Кривий Ріг, 9 лист. 2018 р.). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2018. С. 281–283.

41. Онищук І. І. Правова цифровізація як інтегральний метод формалізації права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. №6. С. 41–50. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.06.05>

42. Онищук І. І. Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ – Дрогобич: Коло, 2017. 512 с.

43. Онищук І. І. Правовий моніторинг: теоретичні та прикладні засади: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.01; Національна академія внутрішніх справ. К., 2018. 553 с.

44. Онищук І. І. Принцип юридичної визначеності (legal certainty) у рішеннях Конституційного Суду України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. №5. С. 60–67. DOI: <https://doi.org/10.32886/10.32886/instzak.2021.05.07>

45. Онищук І. І. Співвідношення норм міжнародного права і біомедичної етики як систем регулювання суспільних відносин. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. №2. С. 66–73. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.02.07>

46. Онищук І. І. Термінологія нормативно-правового акта. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 25–29.

47. Онищук І. І. Техніка документального вираження змісту нормативно-правового акта. *Університетські наукові записки*

Хмельницького університету управління та права. Хмельницький, 2011. С. 63–66.

48. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: монографія. 2-ге вид., стер. Харків: Право, 2019. 226 с.

49. Онищук І. І. Техніка юридичного письма: понятійно-категоріальний апарат. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 87–94.

50. Онищук І. І., Бойко Г. І. Логіка юридичного конструювання. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького*. 2015. №11. С. 38–44.

51. Осипов М. Ю. Колізії в праві і причини їх виникнення.

52. П'ятецька О. В. Синонімія української законодавчої лексики: функціонально-стилістичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. №38. Т. 3. С. 142–145.

53. Проблеми тлумачення правових норм: посібник / автор-упорядник О. М. Балинська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с.

54. Рабінович П. Рішення Європейського суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 1999. № 1. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=31>

55. Риндюк В. І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 4 (44), 2019. С. 137–142.

56. Тацій В. Я. Стабільність та динамізм кримінального законодавства України як запорука його якості та ефективності. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Х.: Право, 2012. С. 6–13.

57. Тертишник В. М. Системність, логіка і мова закону. *Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування: тези доп. та повід. учасників наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–25 листопада 2016 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака*. Харків: Право, 2016. С. 47–50.

58. Ус Г. Г. Українська термінологія сімейного права: генеза і структурно-системна організація: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Х., 2019. 20 с.

59. Ус Г. Г. Українська термінологія сімейного права: генеза і структурно-системна організація: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2019. 235 с.

60. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка нормотворення у контексті доктринальних поглядів. *Право України: науково-практичне фахове видання*. 2021. № 12. С. 146–158.

61. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. ІваноФранківськ, 2013. 496 с.

62. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка: питання доктрини. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція. *Правова доктрина України у 5-ти т.*; ред. О. В. Петришина. Харків, 2013. С. 638–691.

63. Barack-Erez Daphne. The doctrine of legitimate expectations and the distinction between thereliance and expectation interests. *European Public Law*. 2005. Vol. 11 (4). URL: <http://www.tau.ac.il/law/barakerez/articals/legitimate.pdf>.

64. Barker S., Anderson E. Cinderella at the Ball: Legislative Intent in Canadian Courts. *Canadian parliamentary review*. Summer 2015. P. 15–21.

65. Bix B. H. Legal Interpretation and the Philosophy of Language. Edited by Lawrence M. Solan and Peter M. Tiersma. *Oxford Handbook of Language and Law*. 2012. P. 145–155. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199572120.013.0011

66. Bjorge E. The Evolutionary Interpretation of Treaties. Published to Oxford Scholarship Online. 2014. 106 p. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198716143.001.0001

67. Black's Law Dictionary. Eighth edition / editor in Chief B. A. Garner. St.Paul: Thomson-West, 2007. 1810 p.

68. Bomhoff J. Balancing Constitutional Rights: The Origins and Meanings of Postwar Legal Discourse. *Cambridge University Press*. 2013. P. 72–137.

69. Book Review. Hidden Meanings: Evolutionary Interpretation Between Norm Application and Progressive Development. *Journal of International Economic Law*. 2021. №24. P. 203–219. DOI:10.1093/jiel/jgaa035

70. Breyer S. On the uses of legislative history in interpreting statutes. *South California Law Review*. 1992. Vol. 65. P. 845–859.

71. Bydlynski F. Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff. Wien; New York: Springer, 1991. 671 s.

72. Chesterman S. An International Rule of Law? *The American Journal of Comparative Law*. 2008. Vol. 56. No. 2. Pp. 331–361.
73. Cross R., Bell J., Engle G. Statutory interpretation. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2006. 211 p.
74. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the. Indianapolis: Liberty Classics, 1982. 436 p.
75. Endicott T. A. O. The Impossibility of the Rule of Law. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1999. Vol. 19. P. 1–18.
76. Eskridge W. N. Jr. The New Textualism. *UCLA Law Review*. 1990. Vol. 37. pp. 621–691.
77. Fleischer H. European Legal Methodology: Current Position and Future Perspectives – Europäische Methodenlehre: Stand und Perspektiven. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2011. Vol. 75. Num. 4. S. 700, 705.
78. Fuller Lon. Legal fictions. Stanford University Press. 1967. 142 p.
79. Gadamer H. G., Vérité et méthode: Les grandes lignes d'une herméneutique philosophique. Transl. P. Fruchon, J. Grondin and G. Merlio. Paris: Ed. du Seuil, 1996. 533 p.
80. Gianformaggio L. Lógica y argumentación en la interpretación jurídica o tomar a los juristas intérpretes en serio [Logica e argomentazione nell'interpretazione giuridica ovvero i giuristi interpreti presi sul serio]. *Doxa. Cuadernos de filosofía del Derecho*. 1987. №4. P. 87–108.
81. Grabert A. Dynamic Interpretation in International Criminal Law: Striking a Balance between Stability and Change. München: Herbert Utz Verlag, 2015. 244 p.
82. Gribnau H. Legal Certainty: A Matter of Principle. *Retroactivity of Tax Legislation. May 2013. Tilburg Law School Research Paper No. 12/2014*. P. 69–93. URL: <https://ssrn.com/abstract=2447386>
83. Groussot X. General Principles of Community Law. Groningen: Europa Law Pub, 2006. 498 p.
84. Harašić Ž. More about teleological argumentation in law. *Pravni vjesnik*. 2015. 31 (3/4). S. 23–49.
85. Hart H.L.A. Theory and Definition in Jurisprudence. *The Aristotelian Soc*. 1955. Vol. 29. P. 213–264.
86. Healy M. P. Legislative Intent and Statutory Interpretation in England and the United States: An Assessment of the Impact of *Pepper v. Hart*. *Stanford Journal of International Law*. 1999. Vol. 35. №2. P. 231–254.

87. Herzberg R. D. Die ratio legis als Schlüssel zum Gesetzesverständnis? *JuS*. 2005. S. 1–4.
88. Lenarts K. Interpretation and the Court of Justice: A Basis for Comparative Reflection. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/216908204.pdf>
89. Łętowska E. Pozaprocesowe znaczenie uzasadnień sądowych. *Państwo i Prawo*. 1997. №5. S. 3–17.
90. Liżewski B. Application of Law in the Legal Order of the Council of Europe. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2015. Vol. 24. No. 2. 86 p.
91. Lücke H. Statutes and the Intention of the Lawmaker as the Ultimate Guide to their Applicability: History and Prospects. *Supreme Court History Program Yearbook*. 2010. 24 p.
92. Maduro M. P. *Interpreting European Law: Judicial Adjudication in a Context of Constitutional Pluralism*. *The European Journal of Legal Studies*. 2007. 1 (2). P. 1-21. URL: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/7707/EJLS_2007_1_2_8_POI_EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y
93. Manning J. F. The Absurdity Doctrine. *Harvard Law Review*. 2003. Vol. 116. Pp. 2387–2486.
94. Moglen E. Legal Fictions and Common Law Legal Theory – Some Historical Reflections. Originally prepared for publication Tel-Aviv University Studies in Law. August 14, 1989. Columbia University. URL: <http://moglen.law.columbia.edu/publications/fict.html>
95. Mowbray A. R. An Examination of the European Court of Human Rights' Approach to Overruling its Previous Case Law. *Human Rights Law Review*. 2009. № 9 (2). S. 179–201.
96. Murray J. L. Comparative Law Method. Report. Actes du colloque pour le cinquantième anniversaire des Traités de Rome. 2 session: Le système juridictionnel. P. 39–47. URL: https://curia.europa.eu/common/dpi/col_murray.pdf
97. Nedil'ko Y. V. The Influence of Ancient Greek Judicial Speakers on Interpretation of Legal Norms. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*. 2014. №7. P. 1184–1189.
98. Oliveira P. C. Para uma leitura fenomenológica da historicidade do direito. *Quaestio Iuris*. 2020. 13 (3). P. 1397–1428. DOI: 10.12957/rqi.2020.45898.
99. Olajide P. A. A Comparative Study of the Nature of Judicial Power and Justiciability Theory in Constitutional Democracies. A research project submitted to the department of public law in partial fulfilment of the

requirements for the award of Master of Laws of the University of Lagos, Nigeria. Lagos, 2017. 93 p.

100. Onyshchuk I. I. Independence of Constitutional Justice Bodies as a Prerequisite for the Rule of Law. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 27 квітня 2023 р.). Ужгород, 2023. Ч. II. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2023. P. 125–129. DOI: 10.36059/978-966-397-298-5-110

101. Packeiser K. The general theory of terminology: a literature review and a critical discussion. Copenhagen: Copenhagen Business School, 2009. 84 p.

102. Shutak I. D. Onyshchuk I. I. Comprehensive approach to perception of law in the context of doctrinal views. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. 28(4), 42–50. DOI: 10.37635/jnalsu.28(4).2021.42-50